

**AKADEMIJA ZA TURIZAM, HOTELIJERSTVO I
ZDRAVSTVENE USLUGE BEOGRAD
ODSEK: VISOKA TURISTIČKA ŠKOLA**

**RAST I RAZVOJ - KA
ODRŽIVOM RAZVOJU TURIZMA**

dr Georgi GENOV

RAST- RAZVOJ

Preovladalo je shvatanje da se pod

- ekonomskim razvojem smatraju društveno ekonomske promene,
- dok se pod privrednim rastom smatraju promene u stepenu materijalne proizvodnje

1. Istorijski aspekt rasta i razvoja

- Prirodni resursi – neobnovljivi resursi – deo su lokalne zajednice i njenih interesa, kao i države.
- To je i globalni fenomen, pa im se kao takvima treba pristupati.
- Široki je spektar problema vezanih za okolinu (različiti oblici zagađenja:
vode,
zemlje,
vazduha,
probijanje ozonskog omotača...),
koji se hitno trebaju i rešavati.

2. Konceptcija održivog razvoja kao osnov uspostavljanja optimalnog modela upravljanja razvojem

- Uz pomoć Svetske unija za očuvanje (IUCN) i UNESCO–a, ljudi su počeli da se smatraju **delom prirode a ne odvojenim, superiornim i antagonističkim entitetom u odnosu na nju**, te su preduzeti aktivni koraci da se **socijalni i izazovi očuvanja smeste u jedan okvir**

Cilj razvoja je da unapredi kvalitet ljudskog života.

To je proces koji ljudima omogućava da ostvare svoje potencijale, izgrade samopouzdanje i vode ispunjene i ponosne živote.

"Rezultat razvoja su

- ljudi koji su zdravi,
- dobro uhranjeni,
- odeveni i stambeno obezbeđeni;
- koji su angažovani u produktivnom radu za koji su dobro ubučeni i koji su sposobni da uživaju u odmoru i rekreaciji, koja nam je svima potrebna".

Ideja o održivom razvoju

- Pojavljivanje ideje a zatim i termina **održivog razvoja** ušlo je u opticaj preko radova Svetske unije za očuvanje (IUCN–a) i pratećih agencija tokom 1970-ih i 1980-ih, kao i
- pokušaji institucionalizovanja eko – razvoja i alternativnih tehnologija u zemljama u razvoju u prethodnim dekadama.

Popularizacija održivog razvoja se, ipak, može pripisati izveštaju Bruntlandove komisije, nazvane Naša zajednička budućnost – (WCED), 1987.

- U Izveštaju su iznete ozbiljne tvrdnje, koje su imale krajnji zaključak:
- "Neuspeh u upravljanju okruženjem i održavanju razvoja prete da ugroze sve zemlje.
- Okruženje i razvoj nisu odvojeni izazovi – oni su povezani.
- Razvoj se ne može zasnivati na narušavanju baze resursa iz okruženja,
- okruženje ne može biti sačuvano kada rast ne uzima u obzir troškove uništavanja okruženja

DEFINICIJA ODRŽIVOG RAZVOJA

- *“Razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih, bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe”*

Samit o zemlji u Rijju 1992

- označila je značajnu promenu smeru debate o održivom razvoju, sa znatno unapređenim partnerstvom između razvijenih i zemalja u razvoju, i širim učešćem NVO-a.
- Na Samitu o Zemlji u Rijju, potpisano je pet dokumenata, od kojih je jedan, Agenda 21, imala posebno značajan uticaj, postavljajući osnovu za primenu održivog razvoja na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

3. Konceptcija održivog razvoja turizma kao osnov uspostavljanja optimalnog modela upravljanja razvojem turističke destinacije

- 60-ih međunarodni turizam prihvaćen univerzalno kao sredstvo razvoja
- za većinu zemalja turizam predstavlja integrisani element njihove razvojne politike
- on može biti dominirajući ekonomski sektor, posebno u manje razvijenim zemljama
- u modernom industrijskom svetu, turizam prvenstveno doprinosi ekonomskom rastu i diversifikaciji
- teško je naći državu koja nije, u manjoj ili većoj meri, prihvatila turizam u svojim razvojnim politikama.

"Stari" turizam

- *Masovni ili stari turizam* - zasnovan na standardizovanim i čvrsto "**upakovanim**" putovanjima kreiranim na osnovu principa "**proizvodne linije**", neograničeni rast, uz nepoštovanje okruženja

"Novi" turizam

- **Novi turizam** je fleksibilan, održiv i **individualno orijentisan** a novi turisti su
- iskusniji,
- fleksibilniji,
- nezavisniji,
- svesniji kvaliteta,
- teži u odnosu na zadovoljavanje potreba i "zeleniji",
- održiv, environmentalno i društveno odgovoran i obostrano je koristan – za turiste i za zemlje domaćine

Tabela 2.1. Karakteristike masovnog naspram alternativnog turizma

***Konvencionalani
masovni turizam***

- Alternativni oblici turizma

Opšte odlike

Brz razvoj	Spor razvoj
Maksimiranje	Optimizacija
Društ./ekološki bezobziran	Društ./ekološki obziran
Nekontrolisan	Kontrolisan
Kratkoročan	Dugoročan
Nekontrolisan	Kontrolisan
Sektoralan	Holističan
Daljinska kontrola	Lokalna kontrola

Razvojne strategije

- Razvoj bez planiranja
- Šeme bazirane na projektu
- Turistički razvoj svugde
- Koncentrisanost na "dobit"
- Nova gradnja
- Razvoj od strane autsajdera
- Uvoz radne snage
- Urbana arhitektura
- Prvo planiranje, pa razvoj
- Šeme bazirane na konceptu
- Razvoj na pogodnim mestima
- Rasprostranjeni pritisci i dobi
- Ponovna upot. postoj. zgrada
- Lokalni rukovodioci razvoja
- Lokalna radna snaga
- Domaća arhitektura

Ponašanje turista

Velike grupe

Fiksni program

Malo vremena

"Znamenitosti"

Uvezen način života

Udobno/pasivno

Glasni

Šoping

Pojedinci, porodice, prijatelji

Spontane odluke

Mnogo vremena

"Iskustva"

Lokalni način života

Zahtevno/aktivno

Tihi

Doneti poklone

- **Ostaje pitanje o meri do koje je održivi razvoj turizma dostižan u praksi.**
- Ideja održivog razvoja, iako široka, slobodna i prošarana sa dosta dilema, ispala je prihvatljiva za sve.
- To je možda njegova najveća vrlina:
radikalna je ali ne agresivna

Za održivi razvoj turizma se može reći.

Neodređeni, dvosmisleni ali politički atraktivni principi i ciljevi se mogu različito interpretirati i podesiti da odgovaraju potrebama različitih organizacija ili interesnih grupa, i kao rezultat toga je poznata fraza:

- „nekima se sastoji ceo od novih proizvoda ili delova tržišta,
- drugima je to proces razvoja, a
- trećima predstavlja vodeći princip kome bi ceo turizam trebalo da teži"

Definisanje održivog razvoja turizma

- Odgovorni i održivi razvoj turizma je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih turista, turističkih destinacija i svih učesnika /interesnih grupa u turizmu, uz istovremeno očuvanje i uvećavanje mogućnosti korišćenja turističkih resursa u budućnosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe, odnosno unapređenje kvaliteta života (lokalnog stanovništva i turista) u okviru mogućnosti ekosistema koji nas okružuje

Osnove promena u turizmu

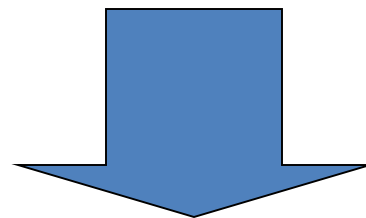
- Ekološke, kulturne i društvene posledice omasovljenja turizma
- Odgovor – individualizacija i humanizacija turizma
- Pitanje društvenih troškova (cene) razvoja turizma – pokrivanje troškova od onih koji ih prouzrokuju (problem plasmana na tržištu)

Alternativni pristupi razvoju turizma

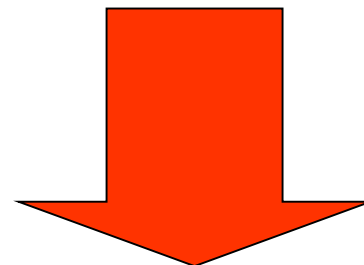
- Alternativni turizam – **odgovor** na rezultate masovnog turizma, kvalitativne promene u okviru turizma
- Promene tražnje, zasićenost postojećim načinima zadovoljavanja turističkih potreba
- Poštena i odgovorna razmena za sve učesnike
- Saturacija u turizmu – prvenstveno prostora

Neprestana ekspanzija turizma

**Povećan pritisak na
životnu sredinu
u turističkim destinacijama**

**Potreba za održivim
razvojem sektora turizma**

Alternativni pristupi razvoju turizma

- Alternativni turizam – odgovor na rezultate masovnog turizma, kvalitativne promene u okviru samog turizma a ne “novi” turizam
- Osnova – promene tražnje, zasićenost postojećim načinima zadovoljavanja potreba
- Poštena i odgovorna razmena za sve učesnike
- Saturacija u turizmu – prvenstveno prostora
- Konceptcija društvenog marketinga

Posledice razvoja turizma

- Mnogo pozitivnih efekata razvoja turizma
- Negativne posledice:
  - **Ekonomске** (sezonalnost, konkurencija, uvozna zavisnost, globalizacija, udeo nekvalifikovanih i slabo plaćenih poslova, uništavanje tradicionalnih oblika privrede (poljoprivreda, ribarstvo, tradicionalno zanatstvo))

Posledice razvoja turizma

- **Socio-kulturne** (gubitak kulturnog identiteta, nestanak tradicionalnog sistema vrednosti, ugrožavanje ljudskih prava, kriminal, prostitucija)
- **Ekološke** (emisija štetnih gasova-saobraćaj, korišćenje resursa i proizvodnja otpada, korišćenje zemljišta u turističke svrhe)

- "oni koji ubacuju reč 'turizam' između 'održivi' i 'razvoj'...(treba)... da osiguraju da su, u svim slučajevima, rezultirajući principi održivog turizma takođe principi održivog razvoja"

Takav pristup je zaista prihvaćen od strane Globe 90 Konferencije u Kanadi

predložena tri fundamentalna principa za vođenje turističkog planiranja i menadžmenta:

- Turizam mora biti priznata opcija za održivi ekonomski razvoj i mora se uzeti u obzir isto kao i ostale ekonomske aktivnosti, kada državni organi donose odluke o razvoju.
- O turizmu mora postojati trajna baza podataka da bi se omogućila, analiza i monitoring turističke privrede u odnosu sa drugim sektorima ekonomije.
- Turistički razvoj se mora sprovesti na način koji je kompatibilan sa principima održivog razvoja.

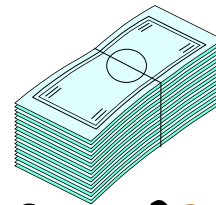
Održivi turizam treba da se smatra potencijalnim načinom postizanja održivog razvoja.

Svaki oblik turizma treba da bude:

- **ekološki održiv** i
- u mogućnosti da neograničeno doprinosi politici i ciljevima šireg održivog razvoja.
- Očigledno da je (a) takođe preduslov za (b).

Tri dimenzije održivog turizma

1. Environmentalna dimenzija
2. Ekonomska dimenzija
3. Socio - kulturna dimenzija

Zemaljski samit, Rio 1992. WSSD, Johanesburg 2002.

environmetalna pitanja socio-ekonomska pitanja

3.2. Održivost kao prepreka ili šansa za razvoj turističkih destinacija

- Osnovni uslov za održivi turizam jeste usvajanje holističnog pristupa, unutar globalnog društveno - ekonomskog, političkog i ekološkog konteksta.
- Politička ekonomija može često biti smetnja razvoju.
- U smislu budućnosti, fokus većine planova/politika je primarno na kratkoročnoj profitabilnosti turističkih preduzeća i dugoročnoj održivosti turizma, a ne na dugoročnom održivom razvoju putem turizma.
- održivi razvoj turizma se primarno dovodi u vezu sa lokalnim razvojem turizma malih razmera
- suprotno tome, masovni turizma velikih razmera, koji je karakterističan za iskustva paket tura, smatra se neodrživim.

Ova razdvojiva osobina koncepta održivog turizma ukazuje na sledeće pojedinosti:

- Razvoj tradicionalnog turizma velikih razmera ne može uspešno (ili održivo) da doprinese širem društveno - ekonomskom razvoju turističkih destinacija.
- Lokalni razvoj, koji zapošljava lokalno stanovništvo i koristi lokalne proizvode, donose veće ekonomske koristi turističkim destinacijama.
- Razvoj koji se odnosi na turizam dešava se samo na turističkim destinacijama.
- Uopšteno, put održivog razvoja je „najbolji“ put razvoja turizma kojim se može ići.

Da li je održivost prepreka destinacijskom razvoju ?

- Relativno malo ljudi ima koristi. Bitna kontradiktornost održivog turizma jeste da on minimalizuje, a ne optimalizuje, dobiti lokalnih stanovnika i ograničava mogućnosti turista da učestvuju u sličnim oblicima turizma.
- Tradicionalni, ekološki/prirodni turistički razvoji malih razmera, kao posebni oblici održivog turizma, opravdavaju se na osnovi sve veće tražnje za „autentičnim“, prirodnim tradicionalnim turističkim iskustvima.
- Mnogim lokalnim zajednicama nedostaju neophodni stručnjaci ili finansijski / tehnološki resursi da bi sasvim iskoristili mogućnosti koje su vezane za turizam
- Dok ovo ukazuje na neizbežnu zavisnost u globalnom turističkom sistemu, verovatno je da će, bez finansijske, tehnološke ili poslovne/marketinške podrške, mnogi mali, lokalno kontrolisani turistički projekti teško preživeti.

-

Osnovne dimenzije održivosti turizma

- Održivost turizma:
  - **Ekološka održivost** - razvoj kompatibilan sa održavanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznovrsnosti i bioloških resursa
  - **Društvena i kulturna održivost** – uvećanje kontrole ljudi nad sopstvenim životima, saglasnost sa kulturom i vrednostima ljudi, održavanje i jačanje identiteta lokalne zajednic
  - **Ekonomska održivost** – obezbeđuje da razvoj bude ekonomski efikasan i da resursi podrže razvoj budućih generacija
  - **Politička održivost** – dodaje se trima osnovnim dimenzijama

Šta je održivi turizam?

- Turizam koji zadovoljava sadašnje potrebe posetilaca, destinacija i biznisa – uz istovremenu zaštitu i poboljšavanje budućih mogućnosti
  - stvara turistički proizvod visokog kvaliteta
  - poštuje okruženje
  - štiti prirodne i kulturne resurse
  - pruža ekonomske koristi zajednicama u destinacijama

Zašto je održivost važna?

Štiti resurse od kojih zavisi buduće poslovanje i profitabilnost preduzeća i destinacija u turizmu

Zašto je održivost važna?

- Stvara proizvod višeg kvaliteta i veći izbor za potrošače (čistija životna sredina, novi i raznovrsniji izleti ...)
  - da bi se ispunila očekivanja i zadovoljile potrebe turista koje se menjaju
  - da bi preduzetnici ostali konkurentni i razvili nove oblasti poslovanja

Sposobnost turističke destinacije da uporedo sa težnjom za postizanjem konkurentnosti na tržištu održava kvalitet svojih:

- prirodnih,
- društvenih,
- kulturnih i
- environmentalnih resursa.

LINKOVI

- World Tourism Organization
http://www.world-tourism.org/frameset/frame_sustainable.html
- UNEP – Tourism <http://www.uneptie.org/pc/tourism/sust-tourism/home.htm>
- Touoperators Initiative for Sustainable Tourism Development
<http://www.toinitiative.org>
- International Hotels Environment Initiative (IHEI)
<http://www.ihei.org>
- CenORT – Centar za odgovorni i održivi razvoj turizma
<http://www.cenort.org.yu>

Hvala na pažnji!

Dr Georgi GENOV